

Іван АНДРУСЯК: «Дитину обманути неможливо»

Письменник, журналіст і видавець, власник «Фонтана казок» Іван АНДРУСЯК про дитячі літературні смаки й книжковий ринок знає не з розповідей, а з власного досвіду. Ось про нього й ведемо мову.

Хто лідирує на ринку дитячої книжки

– Діти або сприймають письменника з його текстом, або ні – і хоч ти лусни, хоч бийся головою об стіну, а хоч сяч під березу і дай дуба, це нічого не змінить. Дорослого можна обманути, можна використати маркетингові технології, створити «моду». А дитину не обманеш. Ось таке застереження для письменників.

У нашій дитячій літературі останніми роками активно триває процес наповнення – і жанрової парадигми, і, що не менш важливо, вікової. Почався цей процес орієнтовно у 2003–2005 роках. Доти нової дитячої літератури в нас не було цілих півтора десятиліття. Була «А-ба-ба-га-ла-ма-га», яка блискуче створила новий, сучасний образ дитячої книжки, але видавала здебільшого народні казки чи нові редакції класичних перекладів. Директор видавництва поет Іван Малкович тоді казав, що він залюбки видавав би й сучасні українських авторів, якби вони запропонували йому тексти належної якості, але таких текстів ніхто не пропонував. І ось на початку 2000-х вони з'явилися в молодому вінницькому видавництві «Теза», що тоді ризикнуло відкрити читачеві кількох авторів, які тепер слушно вважаються «метрами» нової української дитячої літератури, – Лесю Воронину, Сашка Дерманського, Марину Павленко. Потім з'явилося «Видавництво Старого Лева», котре тепер є безсумнівним лідером на ринку дитячої книжки; видавництво «Грані-Т» із його популярними серіями «Сучасна дитяча проза», «Сучасна дитяча поезія» і «Життя видатних дітей»; не лише до перекладної, а й до нової оригінальної літератури дедалі більше почали звертатися навчальні видавництва – тернопільська «Навчальна книга – Богдан» і харківський «Ранок»... Так почалася «мода» на дитячу літературу, а дехто навіть каже, що й «бум».

Передовсім маємо чудових дитячих поетів: і «старої школи» – таких, як

Анатолій Качан, Ігор Січовик чи Наталка Поклад, і цілу плеяду представників, так би мовити, середнього й молодшого покоління – це Юрій Бедрик, Мар'яна Савка, Роман Скиба, Сергій Пантюк, Оксана Луцєвська, Володимир Вакуленко-К, Олеся Мамчич... Мало того, крім традиційної дитячої поезії, у нас почали з'являтися напрочуд цікаві, скажімо так, «експериментальні» поетичні книжки: дитячі верлібри, асоціативна лірика, поетичні медитації. Саме така збірка славетного Василя Голобородька «Віршів повна рукавичка» кілька років тому увійшла до престижного каталогу *White Ravens*. А кілька місяців тому у видавництві «Фонтан казок» побачила світ напрочуд цікава експериментальна поетична збірка молодого поета Василя Карп'юка «За руку з черепахою» / «Івасик, Ісусик і Марічка» (це подвійна книжка, так званий перевертун, тому й дві назви) з новаторськими ілюстраціями юної художниці Христини Стринадюк. Збірка вже перекладена англійською, і ми презентували її в березні на найбільшій у світі виставці дитячої книжки *Bologna Children's Book Fair*.

Що ж до дитячої прози, то тут маємо цілу низку чудових текстів для дітей молодшого й середнього шкільного віку. Назву ті, які, так би мовити, «напрошуються» першими: цілком справедливо удостоєна Шевченківської премії трилогія «Джури» і кілька пригодницьких повістей, зокрема «Бухтик з тихого затону», Володимира Рутківського; повісті «Суперагент 000», «Таємне товариство брехунів» і «Таємне товариство боягузів», цикл казок про нямликів та інші книжки Лесі Ворониної; повісті «Володар макуци, або Пригоди вужа Ониська», «Бабуся оголошує війну», «Чудове чудовисько» Сашка Дерманського; цикли повістей про Русалоньку з 7-В та про Домовичка з палітрою Марини Павленко; цикл повістей про дівчинку Алю Галини Малик; дитячі детективи Андрія Кокотюхи; фентезійна трило-

гія «Лісом, небом, водою» Сергія Оксєника... Це вже те, про що англійською кажуть *must read*, а є ж ще дуже симпатичні книжки популярних «дорослих» авторів, адресовані дітям, – такі, як «Пригоди на острові Клаварен» Ірен Роздобудько чи «Левантійські канікули» Антона Санченка; є «смачні» книжки молодих авторів. Скажімо, дуже перспективною дитячою письменницею мені бачиться Галина Ткачук. Утім, провідний жанр тут, як бачимо, повість, тоді як великої прози дуже мало; а ще бракує шкільних історій та інших текстів, у яких дитина могла б, як то кажуть, «упізнавати себе» в сучасному світі.

Гірше з текстами для підлітків. Із цікавого, що вийшло останніми роками, могу згадати трилогію про Марійку й Костика і повість «Вітроломи» Степана Процюка, повісті «Не такий» Сергія Гридїна, «Арсен» Ірен Роздобудько, «День сніговика» Дзвінкі Матіяш та ще, може, кілька книжок, але більшість «ніш» тут досі вільні.

Важливий сегмент також – перекладна література. І тут ось яка цікавинка: останніми роками в нас виходить чимало чудових перекладів зі скандинавських літератур. А все тому, що посольства цих країн активно сприяють популяризації найкращих творів своїх письменників. Ото якби й ми колись знайшли на це кошти... На жаль, поки що це тільки мрії...

Щодо видавництва, то, крім згаданих, варто назвати «Веселку», до керівництва якої прийшли молоді креативні люди, здатні «оживити» колишнього монополіста; львівське «Урбіно», що спеціалізується на перекладній літературі; «дорослий» харківський «Клуб сімейного дозвілля», котрий останнім часом дедалі більше уваги приділяє дитячій літературі; київсько-харківський «Майстер-клас», який після нещодавнього ребрендингу зветься «Часом майстрів»; нарешті «Махаон» і «Країну мрій» – філії великих російських ви-

давництв. У кожного своя ситуація: скажімо, «Теза» останніми роками майже відсутня на ринку, «Грані-Т» теж переживає скрутні часи, до якості книжок «Ранку» традиційно багато претензій, тоді як «А-ба-ба-га-ла-ма-га» дедалі активніше і з традиційною для неї високою якістю освоює сегмент дорослої літератури, у дитячій поступившись лідерством «Видавництву Старого Лева».

На гонорари в нас не проживеш

– І в Шарля Перро, і в Ганса Крістіана Андерсена роки навчання в школі були найгіршим періодом життя. Найпохмурішим, жахливим. Андерсена постійно ляля директор школи, і потім казкар усе життя бачив його в страшних снах; Перро вчителі взагалі мали за ідіота... Натомість у братів Грімм навчання було безхмарним. Та й у нашого Всеволода Нестайка також (попри воєнні та скрутні повоєнні роки). А від чого залежить прихід автора в дитячу літературу?

– У мене було дуже гарне дитинство, проведене в найпоетичнішому, певно, українському краї – в передгір'ї Карпат. А схильність до дитячої літератури з'явилася тоді, коли й власні діти. При цьому смаку я дібрав аж коли народилася третя дитина – донечка Стефа, саме їй найперше адресовані всі мої книжки для дітей.

Не уявляю, як можна писати для дітей, не маючи дітей власних?! Я цього ніколи не зміг би... Мої діти вже виросли, навіть Стефа вже семикласниця, то я починаю мріяти про онуків, щоб для них писати. Бо без живого, інтимного спілкування з дитиною «відриваєшся» від її світу, від світу її ровесників і боїшся, що твої сюжети стануть для неї надуманими, а лексика застарілою.

– Чи може дитячий письменник жити на гонорари?

– У нас жоден письменник не може жити на гонорари, бо ми фактично не маємо власного книжкового ринку, так само, до речі, як і ринку ЗМІ, – його відсотків на 80 контролює

Торік ми створили «Фонтан казок» – українське дитяче видавництво, яке спеціалізується на відкритті нових імен і нових смислів. За трохи більш ніж півроку зуміли видати 8 книжок, відкривши маленьким читачам напрочуд цікавого письменника Олега Чаклуна і художників Ольгу Пилаєву, Марту Кошулінську, Христину Стринадіук, нові іпостасі поета Василя Карп'юка і вже ві-

домих художниць Настасії Шигаєвої та Юлії Филипчатіної. Найближчим часом явимо читачам поетичний талант відомого прозаїка Сашка Дерманського, а у відомого поета Сергія Пантюка – талант дитячого прозаїка. А найголовніше: жодна наша книжка не схожа на іншу. Ми маємо змогу експериментувати, шукати такі «ніші» й можливості, до яких не добирається ніхто інший.

Росія. На всю велику Україну є аж одна українська мережа книгарень, та ще, може, з півсотні маленьких книгареньок, які працюють переважно з вітчизняною книжкою, решта – чуже. Відтак п'ятитисячний наклад книжки в нас вважається великим, а на гонорар із такого накладу родина з трьох-чотирьох осіб може скромно прожити щонайбільше місяць-два.

І рік тут навіть не в тому, що наші письменники заробляють істотно менше, ніж колеги в сусідніх країнах, де є власні повноцінні ринки. Справа набагато гірша: ми всі чудово бачимо на прикладі Донбасу, до чого призводить культурна та інформаційна експансія й відсутність власної правильної гуманітарної політики. Якби протягом двадцяти років незалежності в Донецьку й Луганську були українські книгарні, українські газети, українське радіо й телебачення, якби українські письменники регулярно проводили там свої творчі вечори й читачькі зустрічі, а ЗМІ надавали б цьому належний резонанс, зрештою, якби наші мовно-владці (та й письменники деякі, ніде правди діти) не боялися розмовляти там із людьми українською мовою, то я певен, що «руський мир» так легко туди не проник би.

– У що граються діти 6–8 років? Наскільки важливо це враховувати? Чи граються вони в персонажів сучасних книжок, приміром, у ваших персонажів – Чупакабру та ін.?

– Кілька разів батьки моїх маленьких читачів розповідали мені про

те, що їхні діти гралися в моїх персонажів. Найперше в Чакалку, яка приходить темної ночі до неслуха, забирає його в мішок, несе до темного лісу – і там починаються пригоди. А ще в мене є книжка «Хто боїться Зайчиків», де описані ігри-балування тата з малявкою, то я знаю, що принаймні в кількох читачьких родинах вони теж прижилися.

Діти граються в те саме, у що й ми в дитинстві. Хлопчики, скажімо, у вішину. Ще позаминоголо літа в містечку Березань, де я мешкаю, хлопчики з довколишніх будинків вишикувалися в мене під вікном, і їхній командир наголошував: «Ми не проти німців, ми спецназ!». А вже минулого літа вони воювали «з Росією». Отака «еволюція»... Діти все знають і все розуміють – до того ж значно краще, ніж деякі їхні батьки й діди...

– Паперові та непаперові (цифрові, онлайніві) книжки для дітей – це друзі чи конкуренти-вороги?

– Очевидно, є незворотні процеси, яким опиратися марно, – рано чи пізно електронна книжка в багатьох сегментах витіснятиме паперову, однак із часом вони навчатися дружити, а не ворогувати.

«Фонтан казок», усвідомлюючи це, уже готує паралельні паперові й електронні версії наших книжок. При цьому електронні плануємо одразу й перекладати іншими мовами, насамперед англійською. Це істотно розширює можливості, тому електронної книжки боятися не слід – так само, як і забувати про переваги паперової, найперше для дитини.

Зможемо самі себе здивувати

Треба зробити все для того, щоб українські книжки були максимально доступні в Україні для українських дітей. І тут ніхто не придумав нічого кращого від бібліотек. Тому я й хочу скористатися нагодою, адже ваш журнал надходить до багатьох бібліотек, і повідомити про акцію «Бібліофонтан», яку проводиме видавництво «Фонтан казок».

Участь в акції можуть узяти всі бібліотеки України – від обласних і міських до сільських і шкільних. Для цього досить лише подати заявку на мейл bibliofontan@fontan-book.com або приватним повідомленням на видавничій сторінці у Фейсбуці: <https://www.facebook.com/fontanbook>.

У заявці неодмінно треба вказати:

- назву бібліотеки;
- повну поштову адресу бібліотеки;
- ім'я та прізвище контактної особи, її мейл та номер телефону, щоб ми могли з нею зв'язатися.

Акція триватиме дев'ять місяців – із 1 березня по 30 листопада 2015 року.

Усі заявки, які надійдуть протягом місяця, ми внесемо в систему випадкового відбору *Random.org*, котра видасть одного переможця, – і так буде дев'ять разів протягом цих дев'яти місяців.

Усі бібліотеки, яким не пощастило стати переможцем, можуть подавати заявки в наступні місяці на тих самих умовах, без жодних обмежень.

Кожен переможець місяця безкоштовно отримає повний комплект книжок видавництва «Фонтан казок»!

Інформація про перебіг акції та переможців місяця завжди буде доступною на нашій видавничій сторінці у Фейсбуці.

Крім того, у грудні 2015 року серед усіх дев'яти переможців місяця ми визначимо – так само за допомогою системи випадкового відбору – переможця року. Суперпризом для цієї бібліотеки стане приїзд «Фонтана казок» із нашими письменниками й художниками, які проведуть для її читачів творчі зустрічі та майстер-класи.

Розмову вів
Юрій ПРИГОРНИЦЬКИЙ.